

DOI 10.26886/2520-7474.1(51)2022.2

UDC:165.742:001:316.42

**HUMANIZATION OF SCIENCE AS A RESPONSE TO THE
CHALLENGES OF SOCIALLY TURBULENT SPACE**

Oleh Kubalskyi, Applicant

<http://orcid.org/0000-0001-6071-592X>

e-mail: kubalsky@ukr.net

National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine

The issue of the need to humanize various spheres of social life in the conditions of socially turbulent space is actualized. Humanistic principles and goals must be introduced into education, politics, social governance, and the information sphere. The humanization of science as a sphere that has perhaps the most powerful potential to respond to the devastating consequences of the formation of a global turbulent space plays a special role. The article considers science as a center of axiological stability, a space for the formation of important worldviews and values of mankind. But in order to do so, it must itself go through a thorough process of humanization and humanitarianization.

It is emphasized that humanization as a response of science to the challenges of a socially turbulent society is caused by a disharmony between the spiritual, ethical and material development of mankind. Since the middle of the last century, along with the statement of the fact of alienation of science from man in the works of philosophers, there is a call to return to it. The humanization of science as a process of turning science to human problems is developing in the reorientation of scientific research under the influence of post-classical rationality and the change of anthropo- and sociocentric goals of scientific and technological progress to ecocentric. The main directions of humanization of science include the responsibility of

scientists to society for the results and consequences of their research, theoretical justification of equilibrium nature management, overcoming one-sidedness and absolutization of rational-experimental method of cognition, and democratization of internal relations in science. It is emphasized that in order to purposefully address strategic issues of humanitarian development, it is necessary to rely on the concept of humanization of education, science, politics, government, society.

Key words: *science, humanization, socially turbulent space, humanitarian development, innovations.*

Здобувач, Кубальський Олег, Гуманізація науки як відповідь на виклики соціально-турбулентного простору/ Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, Україна.

Актуалізується проблематика необхідності гуманізації різних сфер соціальної життєдіяльності в умовах суспільно-турбулентного простору. Гуманістичні принципи та цілі мають привноситися в освіту, політику, соціальне управління, інформаційну сферу. Особливу роль відіграє гуманізація науки як сфери, що має чи не найпотужніший потенціал для відповіді на руйнівні наслідки формування глобального турбулентного простору. У статті наука розглядається як осередок аксіологічної стабільності, простір формування важливих світоглядно-ціннісних орієнтирів людства. Але для цього вона сама має пройти наскрізний процес гуманізації та гуманітаризації.

Наголошується, що гуманітаризація як відповідь науки на виклики соціально-турбулентного суспільства викликана до життя дисгармонією між духовно-етичним та матеріальним розвитком людства. З середини минулого сторіччя разом з констатацією факту відчуження науки від людини у працях філософів звучить призив повернення до неї. Гуманітаризація науки як процес звернення

науки до проблем людини розвивається в умовах переорієнтації наукового пошуку під впливом постнекласичної раціональності та зміни антропо- і соціоцентричних цілей науково-технічного прогресу на екоцентричні. Основні напрямки реалізації гуманізації науки охоплюють питання відповідальності вчених перед суспільством за результати й наслідки їх науково-дослідної діяльності, теоретичне обґрунтування рівноважного природокористування, подолання однобічності і абсолютизації раціонально-експериментального методу пізнання, а також демократизацію внутрішніх відносин в науці. Підкреслюється, що для того, щоб цілеспрямовано вирішувати стратегічні питання гуманітарного розвитку, необхідно спиратися на концепції гуманізації освіти, науки, політики, влади, суспільства.

Ключові слова: наука, гуманізація, соціально-турбулентний простір, гуманітарний розвиток, інновації.

Вступ. Соціально-турбулентний життєвий простір формує нові умови виживання людини та людства як цивілізації, підпорядковує реалізації цього завдання всі (без винятку) форми суспільного мислення та практичної діяльності. Одним з основних серед них є наука. Центром такого підпорядкування в науці є людина, яка потребує гуманізації науки, пошуку та реалізації дійсно людських параметрів власного існування. Останнє формує потребу в гуманізації науки, розвитку науки в її гуманітарній парадигмі.

Гуманітаризація як відповідь науки на виклики соціально-турбулентного суспільства викликана до життя дисгармонією між духовно-етичним та матеріальним розвитком людства. Нажаль сучасна людина за умов успішного науково-технічного поступу все більше відчуває дискомфортність власного існування. Головна причина того, що «світ людини» активно стає кризовим, зазначає вітчизняний

філософ М. М. Кисельов, полягає в тому, що посилюється диспропорція між технологічно-виробничими можливостями людини і її духовно-моральнісним розвитком. Сьогодні помітно втрачається сцієнтистська віра в месіанську роль науки та досягнення справедливого й гуманістичного соціуму. Аналітики пишуть про нестачу ідей, світоглядну кризу не тільки людини як індивіда, а й всього людства. Загалом підкреслюються наступні симптоми такого кризового стану: розчарування, втрата смислу життя, розвиток різноманітних морфологічних захворювань на фоні достатньо розвиненої медицини, тривожності та депресій, нестача відчуття щастя й спокою, усвідомлення марності життєвих зусиль, пониження ролі сім'ї та родинних цінностей тощо. Іншими словами, сучасна людина «втрачає ґрунт під ногами». Домінує перманентне відчуття небезпеки. Складається враження, що чим успішнішим є людство в аспекті науково-технічного розвитку, тим невизначенішим і загрозливішим уявляється його майбутнє. Головними чинниками сучасної еколого-антропологічної кризи вважаються:

1. Конфлікт природного та соціального;
2. Деформація традиційних інститутів культурної спадковості;
3. Нарощення деструктивних соціальних практик;
4. Втрата позитивного образу майбутнього [6].

Варто відзначити, що така дисгармонія стала особливо відчутної, у другій половині минулого сторіччя, коли стало зрозуміло, що результати науково-технічного прогресу використовуються не завжди на благо людини. Стало ясно, що наука, яка до цього сприймалась виключно як смисловий центр людської культури, створила можливості бути використовуваною не тільки для людини, але і проти людини. Втім, окремі філософи тривогу забили набагато раніше.

Так, 12 січня 1866 р. завідувач кафедри філософії Імператорського Московського університету П. Юркевич виголосив промову «Розум згідно ученням Платона і досвід згідно з ученням Канта», у якій констатує деградацію науки у напрямку прикладного прагматизму, зведення її «до розряду посібників, корисних для ділків», з яких вихолощується «усе, що було розумного й що збагачувало особистість кращими переконаннями», наголошуючи на тому, що «у науці зростає тіло її, що складається з багатьох відомостей, а сама душа – система раціональних принципів – лишається без культури й без відома про саму себе та про своє ставлення до останніх цілей людської особистості» [18, с.301-302].

Майже 70 років поспіль кризу науки констатують К. Ясперс та Е. Гуссерль. Зокрема, К. Ясперс у «Духовній ситуації часу» (1931) вказує на духовне самоспущення науки, оскільки стимулом наукових відкриттів вже є не бажання знати більше, себто не знання як самоцінність (Аристотель), а прагматичний критерій його технічного застосування, отримання премій тощо. А поширене преклоніння перед її здобутками, К. Ясперс трактує як забобони, бо не становить причетності до її смислу. «Справжня наука – це знання, в яке входить знання про методи і межі знання» [20, с. 372]. Е. Гуссерль в своїй праці «Криза європейських наук» (1935), дійшов висновку про те, що наука нічого не спроможна сказати про розум або нерозумність, про людину як суб'єкта свободи, оскільки вона «абстрагується від будь-якої співвіднесеності з суб'єктивністю» [5, с. 548], а ненажерлива пристрасть науки до отримання нової інформації безвідносно до значимості нових знань, лише засліплює її, не даючи можливості оцінити результати.

Ще чверть століття поспіль М. Гайдеггер в оповіданні «Відчуженість» (1959) (збірка «Розмова на польовій дорозі») констатує

залежність людини від техніки в усіх сферах свого буття, попереджаючи, що «техніка усюди, щохвилини нав'язує себе людині, вона давно вже переросла нашу волю і здатність приймати рішення», а «природа стала лише гігантською бензоколоною, джерелом енергії для сучасної техніки та промисловості» [17, с.106-108]. Аналогічні думки, що супроводжувались зневірою в майбутньому, страхом перед прийдешнім, безвихіддю, песимізмом, висловлювали інші мислителі минулого сторіччя. Більшість з них об'єднує думка про те, що сучасній людині загрожує серйозна небезпека, оскільки вона все більше перетворюється на придаток техніки, об'єкт маніпуляції і підкорення. Констатується девальвація, «руйнація» людської особистості, втрата цілісності її внутрішнього світу (Е. Фром), перетворення людини в індивіда, «яким керують ззовні» (Д. Рісмен), «одномірну людину» (Г. Маркузе), колекцію «соціальних ролей», позбавлених внутрішньої структури (Р. Дарендорф) тощо [8, с. 644].

В історію увійшло висловлювання французького антрополога Клода Леві-Строса, проголошене ним в середині минулого сторіччя: «XXI століття буде сторіччям гуманітарних наук, або не наступить взагалі». Цими словами він закінчував свою передмову до книги Катерини Хелен Берндт (Catherine Helen Berndt) *Women's changing ceremonies in Northern Australia* (1950), хоча вони набули популярності після посилання на цю фразу В. В. Іванова у його статті, що вийшла в журналі «Природа» за 1978 рік. Ця пізніше відома фраза відбивала погляди Леві-Строса, що були викладені у його ранній праці «Елементарні структури спорідненості» (1949), де він обґрунтовує думку про солідарність науки і гуманізму, нерозривний зв'язок гуманізації і науковості. Гуманізувати, згідно Леві-Строссу фактично і означає пізнавати [1, с. 107].

Саме з цього часу разом з констатацією факту відчуження науки від людини у працях філософів звучить призив повернення до неї. Гуманістичні умонастрої сучасної науки стали закладатися вже з середини ХХ століття, зокрема, в теорії благоговіння перед життям (А. Швейцер), етики товариства (Р. Гвардіні), екологічної етики (О. Леопольд, Б. Каллікот, Р. Аттфільд), етики покаяння, відповідальності і єдності людства (Х. Йонас), доповіді «Римського клубу» (Д. Мідоус, Дж. Рандерс, В. Вільям, В. Бехренс) та інших.

Власне про гуманітаризацію науки як процес звернення науки до проблем людини, а також побудова науки як діяльності з урахуванням особистісних ресурсів вченого і виходячи з того, що людина – вища цінність, зайшла мова на постнекласичному етапі розвитку науки[14]. В.С. Стьопін, який, до речі, був в числі перших, хто запропонував термін «постнекласика» у періодизації науки, у своїх працях показав, що постнекласичний етап, що почався в останній третині минулого століття і продовжується до цього дня, став закономірним підсумком взаємодоповнення соціокультурних (тобто зовнішніх) і відповідних логіці розвитку науки (тобто внутрішніх) тенденцій [15].

Сучасні дослідники вказують на таку ознаку постнекласичної науки як посилення її соціокультурної обумовленості, що задає ціннісну (або ціннісно-цільову) світоглядну установку розвитку сучасної науки. Це дозволяє говорити про певну тотожність процесів аксіологізації і гуманізації науки. Соціокультурна обумовленість науки необхідна для того, щоб наука розвивалася як елемент культури, тобто щоб вона не протиставляла себе суспільству, людині, природі [12, с. 51].

Актуальність гуманітаризації і аксіологізації технонаучного світотворення набуває особливого значення з огляду на те, що, як ще вказував М. Хайдеггер, наука (ймовірно, її природно-технічний пласт знання) не здатна до рефлексії, вона «не мислить, .. бо її спосіб дії і її

засоби ніколи не дадуть їй мислити-мислити так, як мислять мислителі» [17, с. 137-138]. Ситуація, що склалася породжує насторожене, недовірливе ставлення до науки, формує розуміння того, що традиційний тип раціональності в науці вичерпав свої можливості і став навіть небезпечний для людини. У науці, орієнтованій на цей тип раціональності, все людське виключено з пізнавального процесу і тому чисто об'єктивістське наукове знання, відокремлене від людини, – це бездушне знання. Воістину, раціональність, породжена розумом, витіснила розум. Сьогодні вже очевидно, що логіко-гносеологічну модель науки, в основі якої лежить подібний тип раціональності, має замінити іншою моделлю – моделлю науки, що базується на гуманістичному типі раціональності [7, с. 113].

Будучи пов'язаною з людським фактором, технонаука потребує осмислення, експертизи, соціокультурному запитуванні забезпечити яке, як раз таки, можуть гуманітарії. Зокрема, російський філософ Е. Г. Гребенщикова вказує на сучасну потребу технонауки в гуманітарному роз'ясненні соціотехнічних мнімоостей, під якими прийнято розуміти «колективно прийняті і реалізовані бачення бажаного майбутнього (або опір небажаному), засновані на загальному розумінні форм суспільного життя і соціального порядку, досяжні через підтримку розвитку науки і техніки» [4, с. 59-60]. Крім цього, завдання гуманітаріїв висвічуються в наступному: дослідження іманентної «кухні» науки і технологій, оцінка врахування інтересів соціуму при здійсненні наукової діяльності, проведення експертиз екологічної, соціальної, гуманітарної проблематики, маркетинговий супровід до кінцевого споживача розробленої технології або науково-технічного прототипу [2, с. 85].

Збагнувши в повній мірі соціальність науки, її зв'язок з цілісною культурою цивілізації, надавши науковому прогресу гуманістичний

вигляд та сформувавши гуманістичний вимір наукової раціональності, гармонізований з сферою соціальних цінностей, зробивши гуманістичні орієнтири визначальними в еволюції науки як сфери пізнання людина може науку гуманізувати. В кінцевому рахунку, людині треба буде розв'язати питання щодо наукової раціональності з позицій гуманістичного світовідношення і створити тим самим нову, гуманістичну модель науки. Людство, яка бажає будувати гуманне суспільство на науковій основі, має сформувати уявлення про науку, що дозволяє ввести в критерії наукової раціональності людський фактор. Тоді рекомендації науки будуть обмежені рамками допустимого для людини. Методологічно це означає пріоритетне становище гуманістичних критеріїв по відношенню до інших критеріїв наукової раціональності. Наукова раціональність в цьому випадку втрачає своє колишнє властивість бути самоцінністю, так як знаходить принципово нову характеристику: вона стає виразом сутнісних властивостей людини, знаходить людську якість [7, с.118].

Отже, у широкому сенсі під гуманітаризацією науки розуміється посилення спрямованості на людину як найвищу цінність не тільки змісту різних дисциплін, але також форм організації і умов науково-дослідницької діяльності, а також подолання технократичних тенденцій, що суперечать потребам та всебічному, вільного розвитку особистості. Цей процес включає в себе, по-перше, все більш повне використання результатів і потенційних можливостей науки з метою забезпечення благополуччя всіх людей; по-друге, вдосконалення самої науки з метою створення умов, які найкраще відповідають самореалізації і збільшення творчого потенціалу працюючих в цій сфері [14].

Гуманізація науки як процес розвивається в двох напрямках, що взаємно впливають один на одного: переорієнтація наукового пошуку і

зміна існуючих в ньому пріоритетів. Переорієнтація наукового пошуку є наслідком наступаючого в науці періоду постнекласичної раціональності, а зміна існуючих пріоритетів – наслідком відходу від антропо- і соціоцентричних цілей науково-технічного прогресу і заміни їх на екоцентричні [12, с. 53].

Висвітлюючи концепції гуманізації освіти, науки, політики, влади суспільства варто навести висловлювання В. К. Сергєєва, який зазначає, що нинішній стан гуманістичних ідей характеризується винятковою строкатістю. Спектр інтерпретацій гуманізму простягається від індивідуалістичних до енвайроменталістських пристрастей їх авторів [12, с. 51].

Гуманізм (лат. *humanus* – людський, людський) як «система ідей і поглядів на людину як найвищу цінність» [10] базується на багатовіковій традиції ідей та ідеалів Розуму і Людності, які послідовно розвинуті філософами античної доби, діячами культури Ренесансу, Просвітництва та Нового часу, та спирається на філософські основи, що відтворені у різноманітних антропологічних концепціях: екзистенціалістській, персоналістичній, аналітичній (глибинній) психології; «космічні» гуманістичні ідеї співіснують з екзистенціальними, прагматичними, суто «земними». При цьому людина в її ставленні до життя — ось той висхідний генералізуючий принцип, навколо якого розгортається гуманітарна наука й освіта і до якого вона, зрештою, повертається, виконуючи свою пізнавальну і світоглядну функцію [3, с.204]. Загалом, ідея гуманізму протягом розвитку суспільства слугувала соціо-культурним підґрунтям існування людства як складова загальнолюдської моралі – настанов і вимог, спрямованих на підтримання необхідної єдності, цілісності людства, щоб забезпечити його самозбереження, виживання, самовідтворення [19, с. 13].

Нині виокремлюють традиційну концепцію гуманізму та нові його інтерпретації у вигляді концепцій трансгуманізму, постгуманізму або нового гуманізму.

Традиційна концепція гуманізму ґрунтується на ідеях видатних мислителів доби Відродження, провідними з яких є світоглядні акценти на онтологічному суверенітеті людини, її залежності від самої себе, свободі у «вборі себе», самоутвердженні й самореалізації. Вона визнає людину ключовою цінністю, вишукує шляхи та засоби «олюднення людини», тобто її виховання і формування на принципах людяності [16, с. 18]. Разом з тим антропоцентризм, яким пронизана традиційна концепція гуманізму, робить людину центром і неперевершеною метою світобудови, а гуманістична традиція виходить з визнання цінності людини як особистості, визнання людського блага критерієм оцінки всіх соціальних структур і визнання людини найвищою метою [7, с. 118]. Саме антропоцентричні настанови традиційної концепції гуманізму суперечать теперішній дійсності. На думку відомого філософа Юзефа Бохеньського (Швейцарія), основні погляди «старого» Просвітництва — крайній антропоцентризм, віра у прогрес і необмежені можливості людини — вже не відповідають сучасній духовній ситуації. Людина не є центром всесвіту, вона не має жодних переваг перед усім живим. Натомість, зазначає В. Пазенок, в сучасному світі вона знов перетворилася на найактуальнішу проблему: вона не знає, що собою являє, «але втім одночасно знає про те, що вона цього не знає» (М. Шелер) [9, с. 65].

«Перевідкриття гуманізму» зумовлене тією тривожною ситуацією, в якій опинилося людство на межі нового століття, сукупністю глобальних суперечностей, що загрожують існуванню «*homo sapiens*». В концепції трансгуманізму виникла нова версія людини – «постлюдина» (*posthuman*) – це нащадок людини, модифікованої в такій мірі, що вже

не є людиною» [11, с. 98]. Наряду з постлюдиною з'явилися також об'єктоцентричні, суб'єктоцентричні, біологізаторські, соціологізаторські та космоцентричні версії людини. Нам імпонує концепція постгуманізму, яка вводить в сферу науково раціонального пошуку поряд з людиною (відповідно до сучасних постнекласичних уявлень) суспільство і природу. Отже, концепція постгуманізму, заснована на викладених нижче ключових положеннях. Передбачається, що у світі існують три основних «дійові особи»: людина, суспільство і природа. Між ними поступово виникла все більш ускладнюється триєдність відносин. Вони між собою діалектично рівні, правомочні. Внаслідок цього вони «приречені» на коеволюцію. Її мета – в асимптотичному наближенні гармонізації відносин трьох акторів мезокосму [13, с. 151].

Загалом сучасні концепції гуманізму не відокремлюють людину в світі і, тим більше, не протиставляють людину світу, а представляють людину світу і тому світ для людини виступає як самоцінність, а значить і цінність знання повинна визначатися не його конкретно тимчасової корисністю, – що диктується «принципом споживання», – але тим, що знання – це душа людської культури, душа всієї історії наукової та духовної цивілізації, а, отже, також самоцінне. Самоцінне все те, що є: будучи самоцінністю, існуюче перетворюється в цінність для людини [7, с. 118].

Ідея «оновленого гуманізму» — це людський вимір економіки і політики, діалог та толерантність як імператив людських відносин, соціальний прагматизм і орієнтація на реальні турботи «земної людини», що забезпечують їй широку соціальну базу в умовах глобальних проблем сучасності, можливість виживання в кризовому соціум. Істотна особливість концепції «нового гуманізму» полягає у тому, що вона виходить із положення про поєднання індивідуальних та групових ціннісних вимог, національних та загально-цивілізаційних

інтересів [3, с.208]. Для того, щоб цілеспрямовано вирішувати стратегічні питання гуманітарного розвитку, необхідно спиратися на концепції гуманізації освіти, науки, політики, влади, суспільства.

Підводячи підсумки здійсненого дослідження, відзначимо наступне: гуманітаризація як відповідь науки на виклики соціально-турбулентного суспільства викликана до життя дисгармонією між духовно-етичним та матеріальним розвитком людства. З середини минулого сторіччя разом з констатацією факту відчуження науки від людини у працях філософів звучить призив повернення до неї. Гуманітаризація науки як процес звернення науки до проблем людини розвивається в умовах переорієнтації наукового пошуку під впливом постнекласичної раціональності та зміни антропо- і соціоцентричних цілей науково-технічного прогресу на екоцентричні. Основні напрямки реалізації гуманізації науки охоплюють питання відповідальності вчених перед суспільством за результати й наслідки їх науково-дослідної діяльності, теоретичне обґрунтування рівноважного природокористування, подолання однобічності і абсолютизації раціонально-експериментального методу пізнання, а також демократизацію внутрішніх відносин в науці.

Література:

1. Автомонова Н. С. (2010) Клод Леви-Стросс – in memoriam: уроки структурной антропологии и гуманизм XXI века. Вопросы философии. № 8.
2. Баканова Е. А. (2017) Трансформация науки в информационном социуме. Философия и культура. № 4.
3. Воронкова В. (2008) Гуманізація освіти, науки, політики, влади суспільства. Філософія освіти. № 1-2(7).

4. Гребенщикова Е. Г. (2018) Социотехнические мнимости технауки. Вопросы философии. № 3.
5. Гуссерль Э. (2000) Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Кризис европейского человечества и философия. Философия как строгая наука. – Мн.: Харвест, М.: АСТ.
6. Кисельов М. М. (2018) Роль філософії у формуванні сучасного дидактичного процесу. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Знання, освіта, Освітченність», м. Вінниця, 28-29 вересня 2018 р. Вінниця: НТУ.
7. Корниенко А. И. Корниенко Ан. И. (2008) Дегуманизация науки и гуманистическая рациональность как фактор ее преодоления. Вестник Челябинского государственного университета. № 28 (129).
8. Лисенко Ю.В. (2012) Гуманізація соціальної політики в контексті демократизації. Держава і право. Вип. 56.
9. Пазенок В. (2005) Гуманістичний принцип сучасної філософії освіти. Філософія освіти. № 1.
10. Попович М. В. (2004) Гуманізм. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во "Наукова думка".
11. Розин В. М. (2005) Техника и социальность. Вопросы философии. № 5.
12. Сергеев В. К. (2010) Гуманизация науки: новые философские основания. Вестник Томского государственного университета.
13. Сергеев В. К. (2008) Философия гуманизма и гуманизация образования. Известия Томского политехнического университета. Т. 313. № 6.
14. Смолина Я.С.,БряникН.В. (2007)Гуманітаризація науки. Общие проблемы философии науки: Словарь для аспирантов и соискателей /

сост.и общ. ред. Н. В. Бряник ; отв. ред. О. Н. Дьячкова.Екатеринбург:
Изд-во Урал. ун-та.

15. Степин В. С. (2003) Теоретическое знание. Москва : Прогресс-традиция.

16. Фіалко Н. А. (2015) Гуманізація вищої освіти: змістовно-функціональні аспекти : дис. канд. філософ.наук: 09.00.10 – філософія освіти. Київ.

17. Хайдеггер М. (1991) Разговор на проселочной дороге. Москва: Высшая школа.

18. Юркевич П. Д. (1993) Вибране. Київ: Абрис.

19. Ярошенко В. М. (2002) Формування гуманістичних цінностей у політичній свідомості молоді : автореф. дис. канд. політ. наук : 23.00.02. Одесса.

20. Ясперс К. (1999) Духовная ситуация времени. Смысл и назначение истории. Москва: Республика.

References:

1. Avtomonova N. S. (2010). Klod Levy-Stross – in memoriam: uroky strukutrnoi antropohyy y humanyzm XXI veka [*Claude Levi-Strauss – in memoriam: lessons of structural anthropology and humanism of the XXI century*]. Voprosy fylosofyy. Russian scientificjournal, no. 8. [in Russian].

2. Bakanova E. A. (2017). Transformatsyia nauky v ynformatsyonnom sotsyume [*Transformation of science in the information society*]. Fylosofya i kultura. Russian scientificjournal, no 4. [in Russian].

3. Voronkova V. (2008). Humanizatsiia osvity, nauky, polityky, vlady suspilstva [*Humanization of education, science, politics, society*]. Filosofiiia osvity. Ukrainian scientificjournal, no 1-2(7). [in Ukrainian].

4. Hrebenshchykova E. H. (2018). Sotsyotekhnycheskye mnymosty tekhnouauky[*Sociotechnical imaginations of technoscience*]. Voprosy fylosofyy. Russian scientificjournal, no. 3. [in Russian].

5. Husserl E. (2000). Lohycheskye yssledovanyia. Kartezyanskye razмышleniia. Kryzys evropeiskykh nauk y transtsendentalnaia fenomenolohiia. Kryzys evropeiskoho chelovechestva y fylosofiia. Fylosofiia kak strohaia nauka [*Logical research. Cartesian reflections. The crisis of European sciences and transcendental phenomenology. The crisis of European humanity and philosophy. Philosophy as a rigorous science*]. Collectionofscientificworks. [in Russian].
6. Kyselov M. M. (2018). Rol filosofii u formuvanni suchasnoho dydaktychnoho protsesu [*The role of philosophy in the formation of the modern didactic process*]. Materialy IV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Znannia, osvita, Osvitchennist», Collectionofscientificworks. [in Ukrainian].
7. Korniyenko A. Y., Korniyenko An. Y. (2008). Dehumanyzatsyia nauky y humanystycheskaia ratsyonalnost kak faktor ee preodoleniia [*Dehumanization of science and humanistic rationality as a factor in overcoming it*]. Vestnyk Cheliabynskoho hosudarstvennoho unyversyteta. Collectionofscientificworks, no 28 (129). [in Russian].
8. Lysenko, Yu. V. (2012). Humanizatsiia sotsialnoi polityky v konteksti demokratyzatsii [*Humanization of social policy in the context of democratization*]. Derzhava i pravo. Collectionofscientificworks, vol. 56. [in Ukrainian].
9. Pazenok, V. (2005). Humanistychnyi pryntsyp suchasnoi filosofii osvity [*The humanistic principle of modern philosophy of education*]. Filosofiia osvity. Ukrainian scientificjournal, no 1. [in Ukrainian].
10. Popovych M. V. (2004). Humanizm. Entsyklopediia istorii Ukrainy [*Encyclopedia of the History of Ukraine*]: T. 2: H-D / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. K.: V-vo «Naukova dumka». [in Ukrainian].

11. Rozyn V. M. (2005). Tekhnyka y sotsyalnost [*Technology and sociality*]. Voprosy fylosofyy. Russian scientific journal, no. 5. [in Russian].
12. Serheev V. K. (2010). Humanyzatsyia nauky: novye fylosofskye osnovanyia [*Humanization of science: new philosophical foundations*]. Vestnyk Tomskoho gosudarstvennoho unyversyteta. Collection of scientific works. [in Russian].
13. Serheev V. K. (2008). Fylosofya humanyzma y humanyzatsyia obrazovanyia [*Philosophy of humanism and humanization of education*]. Yzvestyia Tomskoho polytekhnycheskoho unyversyteta. Collection of scientific works, T. 313, no 6. [in Russian].
14. Smolyna Ya. (2007). Humanitaryzatsiia nauky [*Humanization of science*]. N. V. Brianyk. Obshchye problemy fylosofyy nauky: Slovar dlia aspyrantov y soyskatelei [*General problems of philosophy of science: Dictionary for graduate students and applicants*] / sost.y obshch. red. N. V. Brianyk; otv. red. O. N. Diachkova. Ekaterynburh: Yzd-vo Ural. un-ta, 2007. [in Ukrainian].
15. Stepyh V. S. (2003). Teoretycheskoe znanye [*Theoretical knowledge*]. M.: Prohress-tradytsyia. [in Russian].
16. Fialko N. A. (2015). Humanizatsiia vyshchoi osvity: zmistovno-funktsionalni aspekty [*Humanization of higher education: content and functional aspects*]. Dissertation for the degree of candidate of philosophical sciences. [in Ukrainian].
17. Khaideher M. (1991). Razghovor na proselochnoi dorozhe [*Conversation on a country road*]. M.: Vysshaia shkola. [in Russian].
18. Yurkevych, P. D. (1993). Vybrane [Selected]. K.: Abrys. [in Ukrainian].
19. Yaroshenko V. M. (2002). Formuvannia humanistychnykh tsinnosti u politychnii svidomosti molodi [*Formation of humanistic values in the political consciousness of youth*]. Dissertation abstract for the degree of candidate of political sciences. [in Ukrainian].

20. Yaspers K. (1999). Dukhovnaia sytuatsyia vremeny. Smysl y naznachenye ystoryy [*The spiritual situation of the time. The meaning and purpose of history*]. M.: Respublyka, 1999. [in Russian].

Citation: Oleh Kubalskyi (2022). HUMANIZATION OF SCIENCE AS A RESPONSE TO THE CHALLENGES OF SOCIALLY TURBULENT SPACE. Frankfurt. TK Meganom LLC. Paradigm of knowledge. 1(51). doi: 10.26886/2520-7474.1(51)2022.2

Copyright Oleh Kubalskyi ©. 2022. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.